

Sentit social i cívic en l'associacionisme estudiantil valencià (1931-1956)*

Alejandro Mayordomo Pérez i Juan Manuel Fernández Soria

Universitat de València

1. El compromís social dels estudiants valencians de la FUE

La Federació Universitària Escolar valenciana —creada oficialment l'abril de 1930— comparteix els propòsits que portaren a l'aparició de la FUE madrilenya, la primera de constituir-se (1927) i considerada model per a les altres. Com aquesta, la FUE valenciana també va voler ser des de l'inici una organització estudiantil de caràcter exclusivament professional, sense pretensions polítiques ni confessionals, encara que, com succeí amb les altres FUE, en la gestació influí no solament la coneguda bel·ligerància contra la política educativa de Primo de Rivera, sinó també la idea d'oposició a les organitzacions juvenils conservadores, especialment de signe catòlic, que iniciaren el seu camí el 1919 amb l'encoratjament, entre altres, del jesuïta Àngel Herrera Oria i amb l'empara complaent del Ministeri d'Educació primoriverista. Així, malgrat el seu reiteratiu i autoproclamat apoliticisme, la FUE volgué ser una alternativa progressista al conservadorisme i tradicionalisme de les associacions juvenils confessionals. Insisteixen molt en el seu caràcter professional, com ara veurem, per sentir-se lliures de compromisos partidistes que hipotequin la seva actuació o la facin susceptible de tota crítica de favoritisme. Però la seva contribució a la caiguda de la monarquia i a la instauració de la República, així com la seva confessada simpatia pels postulats de la Institución Libre de Enseñanza, fan escassament creïble i poc practicable un pretès apoliticisme que més tard acabarà

* Text original en castellà. Traducció de Toni Casals Guàrdia.

per diluir-se. Així, doncs, en l'inici el caràcter de la FUE valenciana és el d'una organització estudiantil professional, progressista, aconfessional, apolítica i contestatària a tota política educativa, especialment universitària, que no respongui a la seva manera d'entendre la universitat, l'educació i la cultura.

Però, com diem, aquest caràcter no tardarà a modificar-se. Propera a l'ideari republicà, seduïda per les promeses dels primers governs de la República i per les simpaties que li mostrà el Ministeri d'Instrucció Pública,¹ convençuda també que els fruits de tota reforma profunda demanen temps, la FUE s'alinea al principi amb el govern republicà —cosa que li comportà crítiques de governamentalisme— per entonar després el “no és això, no pas això” que, en un altre sentit molt diferent, també exclamà Ortega i corejaren altres coneguts diputats, la qual cosa empenyé la federació estudiantil a prendre postures més radicals i contràries a l'orientació de la política republicana. L'aparició el 1933 del SEU en l'esfera de la representació estudiantil i l'ascens dels feixismes europeus, així com l'atractiu que Rússia, autoproclamat baluard contra aquests feixismes i banc de proves de noves teories polítiques, socials i econòmiques, començava a tenir per a molts joves i polítics republicans, empenyerà la FUE a defensar posicions esquerranes i de clar signe antifeixista, actitud que es radicalitzarà després del 18 de juliol de 1936, com tindrem ocasió d'anar veient en els compromisos que la federació estudiantil valenciana va adquirint durant el període republicà.²

1. Amb motiu del seu II Congrés (Madrid, novembre de 1931) Marcelino Domingo dirigeix a les FUE aquestes paraules: “El Gobierno, por mi voz, se asocia al acuerdo de las Cortes Constituyentes, y viene aquí a rendir homenaje de gratitud a los estudiantes de España, aprovechando la solemnidad y trascendencia del acto en el que se agrupan representantes de todas las Universidades. El Gobierno de la República (...) no olvidará nunca que el cambio de régimen (...) se debe a la exaltación de la juventud (...) que hizo sonar la voz de la conciencia histórica (...) en aquella hora de quietud y cobardía (...) en que (...) la madurez se dio cuenta entonces de su obligación (...)” (*El Sol*, 11 de novembre de 1931).

2. El lector trobarà més informació sobre el caràcter, naturalesa, finalitat i trajectòria de la FUE en la clàssica obra d'un dels seus fundadors: LÓPEZ-REY, José (1930). *Los estudiantes frente a la Dictadura*. Madrid: Javier Morata Editor. I també a: CEPEDA ADÁN, José (1985). *Los movimientos estudiantiles (1900-1936)*. Madrid: Ayuntamiento de Madrid. Delegación de Cultura. Instituto de Estudios Madrileños del Consejo Superior de Investigaciones Científicas; BEN-AMI, Shlomo (1976). “Los estudiantes contra el rey (1928-1931)”. *Historia 16* (Madrid), n. 6, p. 37-47; CAUDET, Francisco (1975). “Estudiantes y profesores frente a la dictadura. Antecedentes de la generación de 1936”. *Tiempo de Historia* (Madrid), n. 8, p. 4-15; MANCEBO, M. Fernanda (1983). “Una élite estudiantil: los primeros congresos de la Unión Federal de Estudiantes Hispanos”. Dins: *Les élites espagnoles à l'époque contemporaine. Actes du Colloque d'Histoire Sociale d'Espagne*. Pau, Cahier de l'Université, n. 1, p. 362-393; de la mateixa autora (1982). “La Universidad de Valencia en el tránsito de la Dictadura a la República. La F.U.E.”. *Estudis d'Història Contemporània del País Valencià* (València), n. 3, p. 175-235; i també (1988) *La Universidad de Valencia en la guerra. La F.U.E. 1936-1939*. Universitat de València-Ajuntament de València.

Però quin ideari i quins objectius va definint l'estudiant valencià agrupat en la FUE? A una tal pregunta hem volgut respondre en aquesta primera part del treball i ens hem basat essencialment en les declaracions i les opinions que aquella joventut universitària dels anys trenta recull i manifesta en el seu propi òrgan de comunicació. I podem avançar o resumir aquí alguns referents centrals que seran exposats al llarg d'aquestes pàgines:

- la conformació d'un *nou concepte d'estudiant*;
- la pretensió de la *justícia social* com a preocupació primària del seu interès per la transformació social;
- l'assoliment d'una universitat *democràtica i popular*;
- la intenció d'assumir la *responsabilitat moral de socialitzar la cultura*;
- la consecució d'una societat en *pau*.

1.1. Les responsabilitats socials del nou estudiant universitari

Recollint el parer del Consell Federal de la FUE, la professional valenciana afirma estar assistint a una transformació de significació històrica en l'evolució de l'estudiant, que ha passat d'un "conformisme vegetatiu" propi d'un ésser irreflexiu i inconscient que busca només un títol acadèmic, a un ésser conscient del seu paper de jove i posseïdor d'una consciència de classe, d'un esperit de classe —la classe escolar— que l'ha convertit "en un element social de primera categoria", amb un potent sentiment de la seva condició social que la Dictadura va fer ecllosionar. I és la consciència de classe la que el fa adonar dels problemes que l'afecten com a membre d'una classe social i que l'allunya d'aquell estudiant apartat dels problemes socials que confiava a l'Estat, a la universitat o a altres intermediaris la solució dels seus propis problemes.³ El nou estudiant fueista reivindica les seves aspiracions sense altra procuració que la de la seva classe. Això situa la classe escolar com un dels valors més influents del país, en opinió d'Alejandro Martín, fins al punt de convertir-la en "portaveu" dels afanys de renovació, de superació i de revolució del poble.⁴ Convé que retinguem ja aquesta funció medidora de l'estudiant perquè ens la trobarem més endavant protagonitzant un dels millors ideals —la socialització de la cultura— i un dels guanys més reconeguts de la FUE: la Universitat Popular. Però si aquesta mediació és proclamada i exercida en temps de

3. CEREZO, Enrique (1932). "Nuevo concepto del Estudiante". *F.U.E.*, n. 4, p. 8. (Existeix edició facsimil d'aquesta revista a càrrec de l'Eixam Edicions. Cinc Segles. Universitat de València, 2000.)

4. MARTÍN, Alejandro (1933). "Rutas". *F.U.E.*, n. 5, p. 5.

la República reformista del 31, ho serà encara més durant la República revolucionària del 36, en la qual la FUE vol confondre's amb el poble sense oblidar la seva mediació social i cultural tant en els fronts de batalla com a la rereguarda. Per això el jove de la FUE no es dedica solament a l'estudi i al coneixement dels problemes socials, polítics i econòmics que afecten el país, sinó que també porta als altres aquests coneixements i la comprensió de qüestions tan greus, perquè es tracta de conèixer la societat per canviar-la; d'aquí ve que l'estudi sigui considerat una tasca revolucionària. El líder fueista valencià, Ricardo Muñoz Suay, sintetitza el 1938 el perfil del nou estudiant que, mantenint el compromís amb el coneixement, la comprensió i la difusió de les grans qüestions socials i polítiques, es transmuta ara, com ja ho ha fet la seva missió, en revolucionari:

“La capacitación y el aumento del estudio no se puede hacer desligado de la vida de nuestros días como si nada pasase a nuestro alrededor (...) El buen estudiante que nosotros tenemos la obligación de glorificar es aquel que se capacita profesionalmente, pero que, al mismo tiempo, estudia y comprende los problemas políticos y sociales, se educa en el espíritu del Frente Popular Antifascista y es capaz de llevar sus conocimientos a las amplias masas de la juventud y el pueblo. Este es el nuevo tipo de estudiante. El que tenemos que forjar porque ello constituye para nosotros una tarea de honor y de gloria”.⁵

El perfil que caracteritza el nou estudiant el farà sensible als més punyents problemes socials, amb els quals adquireix sòlids compromisos.

A mitjan 1930 José López-Rey, un dels fundadors de la FUE madrilenya, conclou el seu conegut llibre *Los estudiantes frente a la Dictadura* advertint els estudiants que els fets del mes de maig de 1930 no feren sinó evidenciar “que la dura brega por el principio de la Libertad” no havia acabat, “y que, con tales preocupaciones, han de seguir tensos su pensamiento y su voluntad”.⁶ No hi havia, doncs, gens de treva en la lluita per la llibertat en la seva més àmplia accepció, no solament acadèmica. I per la llibertat perseveren en la seva tasca els estudiants valencians. Tot i que no és aquest el concepte que més apareix entre els seus fins, sí que és el fi últim al qual aspiren; el que persegueixen abans que res és la justícia social, autèntic *leit-motif* de les seves ambicions, sabedors sens dubte que la justícia és condició prèvia a la llibertat, un requisit necessari per exercir-la efectivament, basament de la societat nova en la construcció de la qual asseguruen haver quedat citats i estar compromesos. En el primer número de la revista *F. U. E.*, publicada per

5. MUÑOZ SUAY, Ricardo (1938). *Nuestra lucha por la defensa, organización y educación de la juventud estudiantil. Combatir. Estudiar. Educar*. València: Editorial UFEH, p. 13-14.

6. LÓPEZ-REY, J: *Los estudiantes frente...*, p. 315.

la FUE valenciana, Mariano Gómez, primer rector de la Universitat de València en temps de la República, els envia aquest missatge que els estudiants recullen: la participació estudiantil en la vida nacional trobarà l'orientació correcta en el compromís per la justícia social; s'equivocarien, per contra, si s'embranquen en "el juego de las luchas de predominio".⁷ I, en efecte, els fueistes assumeixen que "su actitud ha de ser de rebeldía ante la injusticia social".⁸ Però què es busca amb la justícia social? És de nou l'exrector Mariano Gómez qui els ho explica: "pura y simplemente, el despliegue de las energías humanas aplastadas durante siglos de arbitrariedad, una ideación más generosa de la vida, una simplificación de los engranajes y un mejor, más amplio y equitativo disfrute de los valores creados por la cultura."⁹ I aquesta pretensió només pot ser obra d'homes nous, vigorosos i experts, preparats i aptes per a aquesta complexa funció, homes que han de sortir del viver de la universitat —assegura qui fou primer rector de la de València en temps de la República.

"Ética ciudadana", "Civismo y Razón", són dos esperons que abans com ara els empenyen a la consecució d'una societat nova basada en la justícia i la llibertat. Els estudiants asseguruen estar presenciant moments de fonda transformació material, moral i social, no solament a escala mundial sinó també pàtria, exponents d'una crisi a la qual no poden ni volen ser aliens. Luís Ballester es pregunta si és possible quedar al marge d'aquesta labor per respondre tot seguit que "el estudiante, como todo joven, ha de intervenir en ella con su rebeldía", sense violències però "con la rebeldía que implica una crítica razonada de los hechos, que marque nuevas orientaciones; con la rebeldía de caminar siempre de frente al progreso, sin volver nunca la cabeza atrás; con la rebeldía de protestar, de luchar contra todo desafuero, contra toda injusticia, contra toda arbitrariedad..."¹⁰ Aquesta actitud de to reformista va de bracet amb una altra que es va radicalitzant amb el pas dels mesos. La passivitat de la política educativa republicana, la seva banalitat, la despreocupació per la universitat —amb l'incompliment, doncs, de les promeses fetes a la FUE— no solament provoquen descontentaments i amenaces d'acció¹¹ en la classe estudiantil valen-

7. GÓMEZ, Mariano (1932). "La juventud universitaria y los nuevos rumbos de la vida nacional". *F.U.E.* (Órgano de la Federación Universitaria Escolar. Valencia), n. 1, p. 5-6.

8. VÁZQUEZ, Adolfo S. (1933). "El estudiante ante la injusticia social". *F.U.E.*, n. 5, p. 14.

9. GÓMEZ, Mariano (1932). "La juventud universitaria...", p. 5.

10. BALLESTER SEGURA, Luís (1932). "¡Juventud, Rebeldía!". *F.U.E.*, n. 4, p. 15.

11. Les dites amenaces porten el també fundador i líder estudiantil Prudencio Saygués a parlar de "nuevas etapas de luchas escolares" que, per molt que qualifiqui de lleials i constructives, manifesten el malestar estudiantil i la desesperança envers la política ministerial, i la necessitat de començar de cap i de nou (SAYAGUÉS, Prudencio (1932). "Comencemos de nuevo". *F.U.E.*, n. 3, p. 3.

ciana,¹² sinó que també dóna lloc que s'explicitin postures més dràstiques que assenyalen l'exigència de lluitar contra un sistema polític injust i la conveniència d'una nova estructuració social vist el fracàs del capitalisme; en aquesta direcció es demanarà una intervenció estudiantil que faciliti "el advenimiento de esas nuevas formas sociales" fruit de forces econòmiques també noves que han entrat en contradicció amb els postulats del capitalisme.¹³ Naturalment, aquesta posició serà la predominant en els anys convulsos de la Guerra Civil, durant la qual la FUE valenciana, ja en els primers compassos de la confrontació i a través del Seminario de Pedagogía, apel·la "al espíritu revolucionario de la juventud española" per prendre part en l'estructuració d'una nova societat assentada "sobre bases más justas y humanas" i ordenada d'acord amb una nova lògica social.¹⁴

Però, a què compromet la FUE la responsabilitat que contreu amb la justícia social? La resposta exigeix omplir de contingut aquest concepte. El lector haurà reparat en el que els estudiants valencians llegiren en el primer número de la seva revista de la ploma del qui fou el seu primer rector, Mariano Gómez, que entenia per justícia social el desenvolupament de les potències humanes que segles d'arbitrarietat havien impedit, un major i igualitari gaudi dels béns culturals, en fi, "una ideación más generosa de la vida". I aquest és el rumb que seguirà la FUE valenciana. Per això, en l'afany de procurar el desplegament de les energies humanes, la veiem oposar-se a tot allò antidemocràtic i antisocial i fer efectiva la solidaritat amb aquells que, des d'infants, no tenen les coses bàsiques per avançar; per això en la lluita contra l'arbitrarietat com a obstacle per a la fruïció equitativa dels béns culturals la veiem escarrassada en l'assoliment d'una universitat millor per a tothom, sense distinció de classe social, i entestada en la socialització de la cultura; i per això, en la ideació d'una vida millor i més generosa, la veiem també compromesa en la pau.

La FUE valenciana crida a rebel·lar-se contra tot allò que ajudi a sostenir "la obra antidemocrática y antisocial de varios siglos de monarquía", ja sigui "el caciquismo de jesuitas, escolapios, etc., que convertían los centros docentes en una prolongación del confesionario y de la sacristía", ja siguin els professors ineptes i tots els que "quieren imponer dogmas religiosos por encima de la verdad innegable de la ciencia", ja sigui "el 'señorito' que aspira a conseguir un título a costa de influencias" perjudicant, així, altres estudiants "salidos del proletariado o la clase

12. "La posición de la F.U.E. debe ser de lucha, lucha franca y abierta" contra la passivitat ministerial és el que reclama J. Romanillos davant la celebració del III Congreso Nacional Ordinario de la UFEH (ROMANILLOS, J. (1933). "Posiciones". *F.U.E.*, n. 6, p. 4).

13. VÁZQUEZ, Adolfo S. (1933). "El estudiante ante la injusticia social". *F.U.E.*, n. 5, p. 7.

14. SEMINARIO DE PEDAGOGÍA. FUE (1936). *A todos los Maestros y Estudiantes del Magisterio*. (Nota publicada el mes d'octubre en tota la premsa de València.) Archivo Histórico Nacional. Sección Guerra Civil. Salamanca. Sección Político-Social. Lligall M/88

media”,¹⁵ ja sigui la universitat classista i deslligada del poble¹⁶ contra la qual els estudiants valencians dirigiran les crítiques.

Compromesos en la universalització de l'ensenyament i amb l'accés democràtic a la cultura, a l'estudi i a la ciència, els joves de la FUE veuen que la universitat actual dista molt d'aquest ideal; perceben que “continua poco más o menos como en sus peores tiempos”, sense resoldre problemes crucials, i els ensenyaments de la qual continuen sent “un privilegio del dinero y no de la inteligencia, única condición indispensable al estudiante”. I, a l'albir del primer editorial, aquesta es converteix en la missió del periòdic: “luchar por una Universidad mejor, luchar porque el dinero no sea el único talismán, ante el cual se abran las puertas del templo de la ciencia que ha de ser nuestra Universidad.”¹⁷ Els estudiants no volen una universitat “exclusivista” que es posi “al servicio de una clase” i sigui “patrimonio de las clases acomodadas” en harmonia amb l'estructura social dominant;¹⁸ avorreixen la universitat que coneixen, expenedora de títols i certificats “caros y nullos”, ubicada en “locales igualmente inadecuados, antihigiénicos, sucios, fríos, repelentes”.¹⁹ Volen, al contrari, una universitat que es desfaci de la seva fins llavors impecable “ejecutoria revolucionaria” tant en el camp espiritual com en el pedagògic, i que superi la seva pobresa material i magistral;²⁰ anhelan una universitat a la qual només accedeixi el qui per aptituds i intel·ligència s'ho mereixi; la desitgen plena de vitalitat i convertida en “esperanza de España” i alhora capaç de convertir cada estudiant en “soldado del progreso” i cada centre docent en “baluarte de la civilización”;²¹ l'ambicionen dedicada a transmetre cultura i a l'alta

15. GARCÍA DASI, M. (1932). “Rebelión-Revolución”. *F.U.E.*, n. 1, p. 2.

16. MARTÍNEZ IBORRA, M. (1932). “Panorama universitario”. *F.U.E.*, n. 2, p. 11.

17. “1 de Octubre” (editorial). *F.U.E.*, n. 1 (1932), p. 3.

18. MARTÍNEZ IBORRA, M. (1932). “Panorama...”, p. 11.

19. “Año nuevo” (editorial). *F.U.E.*, n. 5, p. 1. Per això critiquen la falsa imatge que es pretén oferir a l'estranger amb la Universidad de Verano de Santander quan les “Universidades provincianas, y concretamente en Valencia” tenen facultats, com la de medicina, que ofereix a qui la veu una “impresión dantesca”, de “pesadilla”: “escuela de sabios, sostenida por cuatro carcomidos postes de madera que invitan al estudio de cómo es posible que sostengan un edificio.” No té sentit ni oportunitat l'espectacle de la Universidad de Verano de Santander “mientras funcionen Facultades de Medicina con edificios paleolíticos y apuntalados, mientras existan Facultades de Ciencias sin albergue propio”. Aquest és un cas en què es pot aplicar “la parábola de los sepulcros blanqueados por fuera”. (JUAN UNIVERSITARIO (pseudònim de Manuel USANO) (1932). “Más Universidades, menos estudiantes”. *F.U.E.*, n. 3, p. 5).

20. JUAN UNIVERSITARIO (1933). “Ante el Congreso de la UFEH”. *F.U.E.*, n. 6, p. 7.

21. Paraules de Guillot Calatayud, estudiant de magisteri, en un acte de propaganda de la FUE valenciana organitzat per l'Asociación Profesional de Estudiantes de Bachiller el 16 de novembre de 1932 (“Acto de propaganda feísta”. *F.U.E.*, n. 4 (1932), p. 7).

investigació, sense que per això hagi de renunciar a formar professionals. Volen, en fi, una universitat diferent de la que es trobaren en arribar la República —i “nada ha cambiado del panorama universitario español con respecto a hace, por ejemplo, dos años”—,²² democràtica en la gestió²³ i en l'accés, oberta a totes les capes socials, on s'estudiïn els problemes del poble “para que salgan orientaciones sanas, que demuestren la fusión con el pueblo y la alta misión orientadora que ésta tiene”,²⁴ una universitat en permanent intercomunicació amb el poble:

“Tiene la Universidad que ser algo vivo e incorporado al pueblo, que vibre al unísono de él, sin divorcios incomprensibles, sintiendo con la máxima intensidad (universitariamente siempre) los problemas que le rodeen de localidad, nación y universales (...)” “Tiene esta Universidad que realizar la extensión universitaria, es decir, llevar el espíritu de la Universidad al pueblo; pero es que además tiene ésta que traer el espíritu del pueblo hasta ella”.²⁵

Cal fer notar la unió que estableixen els estudiants entre universitat i poble, unió que hauria de donar lloc al que potser és l'assoliment més conegut de la FUE: la Universitat Popular. Serà durant la Guerra Civil quan es reprengui amb força aquesta síntesi fins a l'extrem de no donar cabuda a cap universitat que no sigui popular, cosa que implica la negació de la universitat acadèmica tradicional. Coherentment amb l'ideal d'una sola classe —la popular—, l'educació, la cultura, la universitat no podien tenir altre adjectiu que el de popular. Així, al cap de tres mesos d'iniciada la contesa, el valencià José Orozco Muñoz, secretari de cultura del Comitè Executiu de la UFEH, rebutja, en nom de la federació, la separació dels conceptes Universitat i Poble,²⁶ que orgànicament són un de sol i que s'integren, com diem, en el d'“Universitat Popular”, universitat més dinàmica i oberta, al servei de la col·lectivitat, del poble que treballa i crea i sense l'exclusivisme ni “el apartamiento temeroso” que justificava que la cultura fos un instrument de classe.²⁷

22. “Año nuevo” (editorial). *F.U.E.*, n. 5, p. 1.

23. Per bé que hi ha qui, potser com a actitud de rebel·lia o davant del fracàs de la representació escolar, o per por que propiciï les lluites intestines i la desunió en la classe estudiantil, proposa la renúncia de la FUE a participar en els claustres universitaris (ROMANILLOS, J. (1933). “Posiciones”. *F.U.E.*, n. 6, p. 4). D'altres, en canvi, pretenen l'assoliment de la paritat en la representació, cosa que aprovà el III Congrés Ordinari de la UFEH celebrat a València el febrer de 1933).

24. “Acto de propaganda en la Universidad. Discurso de Sayagués”. *F.U.E.*, n. 6 (1933), p. 2.

25. MARTÍNEZ IBORRA, M. (1932). “Panorama...”, p. 11 i 16.

26. *La Hora* (Diario de la Juventud. J.S.U. Valencia), 12 de juliol de 1937.

27. O(ROZCO) M(UÑOZ), J(osé) (1936). “La Universidad Popular y los Sindicatos”. *Frente Universitario*, n. 2 (10 d'octubre de 1936).

Tot l'exposat ens condueix a una altra idea sobre la qual cridàvem l'atenció del lector: la socialització de l'educació i de la cultura.

1.2. *Els reptes i la responsabilitat moral de socialitzar la cultura*

Tot i que sobretot és una qüestió de justícia social, l'extensió educativa i cultural que anima la FUE valenciana té també altres motivacions que, si al principi poden enquadrar-se en un projecte d'intencionalitat reformista, adquireixen més tard un propòsit clarament revolucionari, en consonància amb un concepte nou de cultura, de poble i fins i tot del mateix estudiant.

Efectivament, encara que no es reculli així formalment, el plantejament de la FUE no manca del desig de contribuir mitjançant l'educació popular a la pacificació social: els estudiants volen, per exemple, que la universitat popular serveixi per arrencar de l'esperit dels obrers els prejudicis que els mantenen en els seus odis seculars,²⁸ intencions que inevitablement evoquen anhels propis del reformisme educatiu, visible també en la consideració que els estudiants tenen de la cultura com a “índice de la civilización de un pueblo”,²⁹ la qual cosa és tant com dir que el poble, per ser de tal manera, és a dir, “un pueblo que fuera la aspiración de los españoles, y no una tribu”, ha de ser educat, culturitzat, format; l'urgent —diu Enrique Cerezo, president del Consell Federal, recordant una conversa entre Joaquín Costa i Francisco Giner— és, com volia el fundador de la ILE, “¡formar un pueblo!”.³⁰ I això no seria possible sense la socialització de l'ensenyament i de la cultura envers la qual els estudiants volen anar “sin vacilaciones”,³¹ com correspon al compromís moral que asseguren haver contret.³²

Però en els anys de la República reformista el discurs estudiantil no assenyala la finalitat d'aquesta socialització que apareix inclosa en la lluita contra la injustícia social i contra la irritant desigualtat en l'accés a la cultura. Naturalment, en el període bèl·lic les intencions socialitzadores de la cultura es presenten més perfilades, al mateix temps que anuncien propòsits més d'acord, com dèiem, amb:

- primer, un nou concepte de cultura, que ara és qualificada de revolucionària —a més de proletària, és a dir, no ja només al servei d'una sola classe so-

28. PEGUERO, J. (1933). “Nuestra Universidad Popular”. *F.U.E.*, n. 3, p. 4.

29. VÁZQUEZ, Adolfo S. (1933). “El estudiante ante...”, p. 14.

30. “Acto de propaganda fueista”. *F.U.E.*, n. 4 (1932), p. 7

31. VÁZQUEZ, Adolfo S. (1933). “El estudiante ante...”, p. 14.

32. Compromís que féu públic el president de la UFEH, Arturo Sáenz de la Calzada, en el discurs inaugural del III Congreso de la UFEH, pronunciat el primer dia de febrer de 1933 en el paranif de la Universitat de València (*F.U.E.*, n. 7, p. 3).

cial, sinó en benefici de l'única existent, l'obrera—; se li exigeix també ser instrument de conscienciació política i social mitjançant la qual una idea pugui ser assumida com a pròpia, un missatge apropiat i la seva significació interioritzada;

- segon, una nova noció de poble, del qual es predica ara un protagonisme molt especial, i el seu lideratge en el curs històric és enaltit com exalçat és el seu principal paper en el present i el futur de la transformació social;³³
- i, tercer, una nova concepció de l'estudiant, que no solament apareix com a mitjancer entre la cultura i el poble, sinó que també és tingut ell mateix com a poble, del qual forma part i al qual pertany; un jove, doncs, conscient de la missió que el poble li assigna en la guerra i en la vida social.³⁴

En conseqüència, es comprèn que la FUE es defineixi aquests anys com una organització revolucionària que planteja “soluciones revolucionarias a los problemas de la enseñanza, a los problemas de la cultura popular”.³⁵

Això ens porta a preguntar-nos pels fins als quals serveix la socialització de l'ensenyament. D'una banda, aquesta socialització vol ser, en correspondència amb la lluita de la FUE contra la injustícia social, una ruptura respecte a la concepció classista i burgesa dels béns culturals i educatius, que fins aleshores eren patrimoni d'una sola classe,³⁶ aspiració que s'expressa encara amb més rotunditat el 1938, aquest cop en boca del comissari general de la FUE: “proclamamos que nos interesa más elevar el nivel medio de cultura de toda la población, que la formación de grupos selectos y escasos de sabios y artistas que sólo se entregarán a la contemplación íntima de su saber.”³⁷ D'aquí, com sabem, deriva la figura de l'estudiant com a propagandista cultural: “Nosotros, los estudiantes, estamos en el de-

33. TIERNO (1937). “Cultura y tópicos”. *Boletín F.U.E.* (Editat per la Federación Universitaria Escolar de Madrid), n. 3, p. 6.

34. D'una entrevista a Ricardo Muñoz Suay publicada en *Frente Universitario* (Valencia), n. 14 (1938), p. 3.

35. UNIÓN FEDERAL DE ESTUDIANTES HISPANOS (UFEH) (1938). *Paso a la juventud. Cómo se ha forjado y qué es la Alianza Juvenil Antifascista*. València: Ediciones Frente Universitario de la Unión Federal de Estudiantes Hispanos (UFEH) para toda la Juventud, p. 25.

36. L'educació, la cultura i les pràctiques culturals, afirma Christopher H. COBB, eren patrimoni exclusiu de la burgesia (COBB, Ch. H. (1990). “La animación socio-cultural durante la II República”. Dins: MAURICE, Jacques; MAGNIEN, Brigitte; BUSSY GENEVOIS, Danièle, (dir.). *Peuple, mouvement ouvrier, culture dans l'Espagne contemporaine*, St.-Just-La-Pendue: Presses Universitaires de Vincennes, p. 280-281).

37. Paraules pronunciades pel comissari general de la FUE, Rafael Moral López, en la seva xerrada a Unión Radio (amb motiu de la Semana de agitación F.U.E. pro-Conferencia Nacional (*Boletín F.U.E.* [Madrid], suplement al n. 1 [1 de juliol de 1937] p. 8).

ber de evitar esa injusticia social, proclamando la necesidad imperiosa de llevar la cultura a todas las inteligencias que tienen sed de ella, sin privilegios de clase, para lo cual hay que ir sin vacilaciones a la socialización de la enseñanza.”³⁸ D'altra banda, aquesta socialització es posa al servei de la incentivació del pensament crític i lliure de l'obrер: “somos conscientes —diu J. Cano Marqués, de la Universidad Popular valenciana— de lo beneficioso que ha de ser para la masa obrera el hecho de elevar su nivel cultural, de esta forma los trabajadores conseguirán enjuiciar los graves problemas de nuestros días de una forma consciente y razonada.”³⁹ Encara més, l'ideal socialitzador de la FUE contemplava també la lluita per la llibertat del poble; la federació estudiantil es valgué de vehicles socialitzadors per excel·lència com “El Búho”, teatre de la FUE de la Universitat de València, o “La Barraca”, de la FUE madrilenya, per situar el poble en posició de poder escollir i escriure la seva història; i no res més és la llibertat.⁴⁰

En els anys de la Guerra Civil, la idea de socialització manté aquest abast, si bé se n'incrementa el significat d'acord amb el gir conceptual que fan les nocions de cultura, poble i estudiant, amb les quals sintonitza millor el concepte gramscian de socialització de la cultura. L'estudiant de la FUE troba en aquesta missió socialitzadora del saber la seva més acabada funció social; si l'estudi es considera, com diem més amunt, una feina revolucionària posada al servei d'una nova societat més justa, l'estudiant contribueix revolucionàriament a aquesta reconstrucció de la societat sortint de la torre d'ivori on durant tant de temps s'havia tancat amb desconeixement de la realitat social i acaparant de forma egoista els coneixements adquirits sense importar-li els qui poc o res sabien o els qui encara menys gaudien dels béns de la cultura. L'estudiant, doncs, actua de manera revolucionària quan comprèn i accepta que els sabers que ha rebut no són de propietat exclusiva, i que està moralment obligat a difondre'ls.⁴¹ Per això, la primera de les promeses recollides en la “Carta del Estudiante del Pueblo” declara el compromís de “poner todos sus conocimientos al servicio del pueblo que lo llevó a estudiar”.⁴²

En conseqüència, la més notable i paradigmàtica experiència de socialització cultural de la FUE, la Universitat Popular, si bé en l'origen cova també una acti-

38. VÁZQUEZ, Adolfo S. (1933). “El estudiante ante...”, p. 14.

39. *El Pueblo*, 3 d'octubre de 1934.

40. Vegeu FERNÁNDEZ SORIA, Juan Manuel (1997). “‘Teatro para el pueblo’ y educación popular en la Segunda República: ¿un ‘dirigismo para la libertad’?”. *Revista Española de Pedagogía*, n. 206, p. 79-101.

41. ARROJO, Carmen (1937). “Las muchachas de la F.U.E.”. *Boletín de la F.U.E.* (Madrid), n. 5, p. 2.

42. “La juventud estudiantil afirma sus deberes y sus derechos en la Carta del Estudiante del Pueblo”. *Frente Universitario* (València), n. 13 (1937), p. 1.

tud de protesta cap a la universitat tradicional i de rebuig a la lentitud a reformar-la,⁴³ té el fonament més ferm en l'expansió de la cultura i l'ensenyament a les classes més necessitades. Una altra cosa és que la primera orientació d'aquesta universitat no agradés a tothom i se'n demanés, com feren els estudiants valencians, un canvi de rumb, no solament per donar-li "mayor eficacia educativa" sinó també per accentuar-ne el "carácter social",⁴⁴ objectiu aquest darrer que es veurà més ben definit quan ja en 1936-1937 s'expliqui la missió socialitzadora de la universitat popular posada al servei del poble, sense la qual la universitat no té sentit, i s'estableixi de forma clara la fusió dels elements que integren el constructe "Universitat Popular", universitat i poble: "Nosotros no estamos dispuestos a separar los conceptos de pueblo y universidad", afirma José Orozco Muñoz, estudiant de ciències històriques, secretari de cultura del Comitè Executiu de la UFEH i cap de l'Oficina de Premsa de la Federación nacional.⁴⁵

És clar que no solament socialitzar la cultura és l'objectiu de les universitats populars de la FUE, dels seus quadres escènics o dels centres institucionals d'ensenyament, sinó que, esdevinguts reductes immillorables des dels quals contribuir a la forja d'aquesta societat nova que es desitja, es converteixen en llocs on es difonen també —perquè siguin assimilades— les raons de la política republicana, els canvis socials, econòmics i polítics operats en el règim, els seus valors-guia, etc.: "Nuestros Centros han de ser lugares, donde se explique a sus alumnos los momentos que España vive, los motivos de nuestra Guerra (...)" és una de les resolucions que la Comissió d'Organització de la FUE valenciana aprova el 1939.⁴⁶

Anteriorment destacàvem com l'escrit que dirigeix el professor Mariano Gómez a la FUE valenciana contempla un altre dels continguts essencials de la justícia social: el compromís per una "ideación más generosa de la vida". La història de les realitzacions de la FUE valenciana ha reconegut la seva contribució a la protecció de la infància, a favor de la qual va crear les colònies escolars, motivada no solament per la indefensió del nen pobre sinó també per la convicció que aquesta tasca de protecció i ajuda al més dèbil és una lluita també pel bé de la humanitat, pel progrés de la cultura i per l'engrandiment de la República.⁴⁷ Però no volem parlar aquí d'aquesta mostra de generositat un cop ja n'hem deixat

43. Segons confessa J. Cano Marqués, responsable del Departament de la Universitat Popular de la FUE valenciana a *El Pueblo*, 3 d'octubre de 1934.

44. PEGUERO, J. (1933). "Nuestra Universidad Popular". *F.U.E.*, n. 3, p. 4.

45. *La Hora* (Diario de la Juventud. JSU. Valencia), 12 de juliol de 1937.

46. *F.U.E.* (Boletín interior de la F.U.E. Valenciana), n. 1 (febrer de 1939).

47. Vegeu CANTÓ SELVA, José (1932). "Las Colonias Escolares y la Federación Universitaria Escolar de Valencia". *F.U.E.*, n. 1, p. 4; i "Charla pronunciada [por Manuel Usano] en Radio-Valencia el día 22 de octubre de 1932". *F.U.E.*, n. 3 (1932), p. 6.

constància; sí que és la nostra pretensió referir una inquietud persistent entre els joves estudiants valencians des del començament de llur periple: la preocupació per la pau mundial, que els converteix en propagandistes del pacifisme i d'un internacionalisme racional.

Des del primer número de la revista, el portaveu de la FUE valenciana s'implica de manera decidida en una campanya contra la guerra i a favor de la pau i de l'internacionalisme.⁴⁸ Desconeixien llavors que, al cap de pocs anys, no podrien escriure contra la guerra ni malparlar-ne com feren assíduament en 1932 i 1933, perquè ells mateixos havien de comprometre's i participar fins i tot activament en la guerra fratricida de 1936. Però el 1932 aquests joves entreveieren el fantasma de la guerra ressuscitat per l'imperialisme i el feixisme tan presents ja en aquelles dates. A més, el record de la Primera Guerra Mundial encara era viu entre ells, com reconeix J. Muñoz Soler, que al mateix temps fa patent el seu esbalaïment davant del fracàs de les intencions humanitàries dels grans homes i davant l'oblit de tants propòsits antimilitaristes com es llançaren des de la Societat de Nacions i altres fòrums internacionals, de manera que "la cuestión bélica sigue en pie", sentència.⁴⁹ I això als uns els causa estranyesa —"el caso es que nadie quiere la guerra", creu Julio Valiente⁵⁰— mentre que a altres no els sorprèn, sabedors com diuen que són que s'ha fet del patriotisme una religió animada per l'"interès personal" dels dirigents nacionals, que propicien l'imperialisme amb el fi de donar satisfacció als capitals financers i als monopolis. Juan Renau, de l'executiva de la FUE valenciana, que és qui pensa així, reclama "el derecho y el deber, en los países emponzoñados de patriotismo, donde éste es enseñado como una religión en las escuelas, de levantarnos contra él y decir: 'Detestamos nuestras patrias, somos antipatriotas'".⁵¹ El patriotisme mal entès, el patriotisme bèl·lic que exalta els grans guerrers com a herois defensors de la pàtria, la literatura bèl·lica i el pernicios ensenyament de la història, són per als joves de la FUE les causes principals d'aquest clima prebèl·lic que perceben i que contraria la seva ideació generosa de la vida. En conseqüència, reclamen una decidida actuació en l'àmbit escolar que desarmi les consciències alhora que construeixi una altra moral diferent, la moral de la pau, cosa que afecta l'ensenyament de la història.

48. La redacció publica una nota a l'article de Juan M. PLAZA (1932). "¡Guerra!". *F.U.E.*, n. 1, p. 7, en la qual comunica que és "propósito de esta Federación hacer ambiente en contra de la misma y comenzar una actividad que tenga resultados positivos. Para lograrlo se invita a todos, socios y extraños, se adhieran a este movimiento".

49. MUÑOZ SOLER, J. (1932). "La Paz armada". *F.U.E.*, n. 3, p. 7.

50. VALIENTE BOTELLA, Julio (1933). "Frente a la guerra". *F.U.E.*, n. 5, p. 5.

51. Discurs pronunciat en un acte contra la guerra el dia 11 de novembre, aniversari de l'armistici de 1918 (*F.U.E.*, n. 4 (1932), p. 3).

Atès que “la guerra no es valor” sinó “traición, dolor, muerte, desolación y malestar general”, urgeix formar un “ambiente pacifista” perquè la guerra no sigui possible.⁵² La creació d’aquest ambient comença a l’escola, on es forma l’ànima del nen i on la bona feina del mestre pot desarmar la seva consciència. Fins i tot hi ha qui, recordant el rus Zinovief, reclama que el mestre domini l’ànima del nen i se n’apoderi per modelar-la amb vista a l’ideal perseguit, com han fet —diu J. Silvestre—, amb fins diferents, Rússia lloablement i Itàlia perniciosament. Aquesta és una labor que els joves de la federació estudiantil encarreguen singularment al “maestro moderno”, ja que el mestre acomodat en la rutina continuarà ensenyant la “falsa Historia, consagrada a exaltar el sentimiento de Patria, a exacerbar los patriotismos rivales”.⁵³ En la condemna d’aquest tipus de patriotisme és total la unanimitat entre els estudiants valencians. Així també és coincident en tots ells l’alternativa que defensen. La idea de Pàtria i l’amor a la Pàtria —que han de ser inculcats en els nens com a part i aplicació de l’“amor universal”— s’han d’entendre en “un sentido universal” amb l’al·lusió a la “unión espiritual de los pueblos”,⁵⁴ de la qual la pàtria nacional és part; en conseqüència, el patriotisme “nacional” és acceptat sempre que prèviament es parteixi d’un nou concepte de nació que la defineixi en funció de la “idea de una unidad cultural”; llavors “el auténtico patriotismo ha de ser aquel que se inspira en un noble afán de superación cultural en todos los órdenes (...), aspirando cada nación a ser modelo, norma y guía de las demás”, de manera que la “suprema” aspiració no sigui la d’ocupar territoris d’altres nacions “sino conquistar su admiración por medio de nuestra ejemplar laboriosidad y conseguir estimación merced a nuestro esfuerzo en bien de la Humanidad entera”.⁵⁵ Però com s’arriba a aquest ideal? En primer lloc, revisant i depurant els textos per a l’ensenyament de la història que “ejercen una enorme influencia en la formación de la conciencia colectiva de los pueblos”, o sigui, purgant l’ensenyament de la història d’allò que obstaculitzi un “internacionalisme racional”, potenciant-hi allò que en canvi impliqui progrés, convivència humana, fraternal i comprensiva de tots els pobles i totes les races;⁵⁶ en segon lloc, introduint una nova didàctica en l’ensenyament de la història i dels valors pacifistes i internacionalistes, com ara la inclusió en les reformes escolars de la fe en la civilització que inculqui en les ànimes la capacitat d’estremir-se amb la sola perspectiva d’una guerra, o que fomenti l’intercanvi entre estudiants de diferents nacions perquè,

52. GURREA, M. (1932). “Más sobre la guerra”. *F.U.E.*, n. 2, p. 9.

53. SILVESTRE, J. (1933). “Al servicio de la Paz”. *F.U.E.*, n. 3, p. 7-8.

54. *Ibidem*.

55. CANO MARQUÉS, J. (1933). “La enseñanza de la Historia”. *F.U.E.*, n. 6, p. 10.

56. *Ibidem*, p. 8; i VALIENTE BOTELLA, Julio (1933). “Frente a la...”, p. 5.

coneixent les cultures alienes, les estimin i defensin...⁵⁷ Amb aquesta postura la FUE valenciana no feia sinó adherir-se als propòsits de la Conferència Internacional de l'Ensenyament de la Història que presidí el Sr. Rafael Altamira i que recollí el magisteri de coneguts professors valencians com José Deleito, denunciador de la història tendenciosa.

En aquest camp els joves de la FUE saben que, tot i ser rellevant, no n'hi ha prou amb el paper del mestre de l'escola; saben que la intervenció de les institucions és decisiva, i per això en demanen el concurs per a la depuració i l'eradicació dels tractats d'història partidistes i patrioters; saben que hi haurà qui titlli la seva posició d'idealista —“Con el tiempo, las historias ya no serán un simple catálogo de luchas. Habrán cambiado de carácter. Harán las descripciones de las luchas intelectuales; serán la interpretación y la exégesis de nuestro tiempo, con tendencias a buscar esas leyes históricas que harán ver lo que son las guerras y el significado que tienen en la civilización. Y cuando el carácter de la historia haya variado, quizá la guerra se desplazará de nosotros, haciendo el fin del hombre más noble y grandioso”—⁵⁸ però, a pesar de tot, tenen dues seguretats: l'encert de la seva postura i que la República espanyola recull en la constitució la renúncia d'Espanya a la guerra.

Tot i així, per evitar la guerra no va ser suficient estar-hi en contra; no n'hi va haver prou de propagar idees generoses de pau i concòrdia universals, ni de proposar o compartir mesures que les fessin possibles, per foragitar aquest fantasma; no va ser suficient idear una societat millor per aconseguir-la; entre altres causes perquè, en certa mesura, l'actitud bel·licosa ja era present en el si de les mateixes forces juvenils que defensaven concepcions molt diferents de la vida i del món. Vegem-ho, per exemple, en el cas d'un altre grup estudiantil de signe diferent de la FUE: el SEU.

2. Creences i drets socials en l'estudiant universitari de postguerra: el SEU

Mentre passaven aquelles coses, i aquells objectius i models pugnaven per fer-se predominants i reals, altres respostes juvenils es preparaven en una societat itinerant i convulsa. El Sindicato Español Universitario es constituïa a finals de l'any 1933 amb un objectiu manifest de conquesta i control de la universitat i oposant-se de forma violenta a la FUE, la qual és considerada presa per socialistes i comunistes que, per marxistes, són enemics —diuen— de la cultura i la pàtria. El SEU

57. VALIENTE BOTELLA, Julio (1933). “Frente a la...”, p. 5.

58. MUÑOZ SOLER, J. (1932). “La Paz armada”. *F.U.E.*, n. 3, p. 7.

—que, com sabem, és un component decisiu de Falange— rebutja la situació política espanyola i defensa els que creu valors genuïns d'Espanya, en una aproximació a la línia dels règims totalitaris del moment.

Però aviat la lògica dels principis i la de les circumstàncies reals situaran els membres del SEU davant la necessitat d'establir un projecte per als nous temps i d'emprendre una lluita per fer-se presents en la definició d'aquests temps. En aquest moment la seva pròpia caracterització⁵⁹ els mostra com a interessats sobretot a derrotar els elements marxistes que s'amagaven sota les lletres d'una associació estudiantil:

“La F.U.E., que en sus primeros momentos fue la auténtica barricada del espíritu rebelde y revolucionario de la masa universitaria, habíase transformado en un grupo amorfo de torcida orientación política y donde la negación de todas las esencias fundamentales de nuestra raza, donde la negación de todos los valores morales y espirituales del pueblo español, era considerada como consigna central. Por otra parte, la Universidad, completamente desmantelada, agotada toda su fecundidad, era campo propicio a todas sus manifestaciones demagógicas y suicidas.”⁶⁰

Es presenten com a joves *rebels* que pretenen amb el seu *ímpetu* ser una avançada de la *Revolució* nacionalsindicalista, generació universitària de la Falange que ha de comptar en el SEU amb una *escola d'orientació política i sindical*. El temps de guerra representa per a ells reconquesta, apostolat i pelegrinatge, no solament el desig de conquerir el sòl de la pàtria, sinó l'afany de guanyar els esperits i avançar vers les conquestes revolucionàries. La pau, d'altra banda, els fa confiar en la possibilitat del camí cap a les seves aspiracions, en l'esperança de la revolució permanent, en la consecució de la universitat per a tothom..., el SEU vol ser *avantguarda* i col·laborar en l'obra de *reconstrucció* nacional. Aquesta és una missió política que assumeixen com a part de la seva pròpia essència:

“Que todas las horas sean de revolución(...) y que vivamos siempre en la inquietud del espíritu(...). Todo esto, adaptado enteramente a una norma siempre ascensional, es lo que el Sindicato Español Universitario considera como Revolución Permanente.”⁶¹

L'orientació política dels joves espanyols és la tasca prioritària per al SEU, que els ha d'inculcar “unos principios inmutables de política, a través de la historia de-

59. El S.E.U. *Sentido de las Falanges Universitarias*. Madrid: Editora Nacional, 1939.

60. *Ibidem*, p. 14.

61. *Ibidem*, p. 29.

talladíssima de quiebra de estados y sistemas en el mundo”:⁶² les altres revolucions estan esgotades, només hi cap —segons el programa fundacional falangista— la consideració de l’home com a portador de valors eterns, la unitat total de la pàtria, les nostres unitats naturals d’organització —família, municipi i corporació—, un sistema d’autoritat, jerarquia i ordre, i una manera de ser o una actitud vital basada en el servei i el sacrifici, és a dir, sentit ascètic i militar de la vida.

En la postguerra, doncs, el SEU es planteja convertir en realitat els ideals pels quals havia combatut des dels anys de la República; per tant, insisteix en una lluita política per construir l’ordre nou, protagonitzar i dirigir el règim i ser autènticament revolucionaris. En els primer anys quaranta intentarà exercir una pressió política que procuri evitar que es posin frens o es malmetin els punts essencials de la seva revolució; ja en aquest moment els joves universitaris enarboraran la seva bandera enfront de les posicions de quietisme o d’atonía que observen en la realitat, deixaran veure els seus temors davant la presència de sectors reaccionaris o contrarevolucionaris, fins i tot el temor a la influència de sectors catòlics. Al cap d’uns quants anys, amb el començament dels cinquanta, es produirà una renovació generacional que, coincidint pràcticament en el temps amb l’esperit liberalitzador del ministeri de Ruiz Jiménez, obre un altre moment interessant de recuperació del SEU, de repolitització de la seva tasca i de revitalització del missatge falangista que la va impulsar. L’organització tornarà a posar l’esforç a reafirmar, des de les velles bases, les claus polítiques i ideològiques del règim del qual sempre havien proclamat ser fonament i nervi; altre cop volen ser llavor i garantia de continuïtat; i un cop més cridaran a l’impuls i al servei.⁶³

Mirarem ara de comprovar i conèixer els valors i objectius que, segons la defensa que en fa la joventut universitària valenciana, aquest sentit i aquesta circumstància adquireixen. I per això hem escollit una via que ens sembla interessant. Amb l’adveniment del règim franquista, l’acte inaugural del curs en la Universitat de València incloïa cada any una intervenció del Jefe del Distrito Universitario del SEU. Hem seguit aquests parlaments —en la immediata postguerra i fins a mitjan anys cinquanta— com a base d’una observació que pretén analitzar els trets bàsics del sentit i la direcció d’aquest espai associatiu, un àmbit organitzatiu que —com sabem— intentava enquadrar els estudiants universitaris i orientar noves formes de socialització política. El discurs del SEU valencià, segons aquesta lectura,

62. *Ibidem*, p. 42.

63. Per a un coneixement general dels punts essencials d’aquest tema, podeu veure: CARRERAS, J. J. i RUIZ CARNICER, Miguel Ángel (comp.) (1991). *La Universidad española bajo el Régimen de Franco (1939-1975)*. Saragossa: Institución Fernando el Católico; JATO, David (1953). *La rebelión de los estudiantes. Apuntes para una historia del alegre SEU*. Madrid: CIES; RUIZ CARNICER, Miguel Ángel (1996). *El Sindicato Español Universitario (SEU), 1939-1965*. Madrid: Siglo XXI de España Editores.

mostra els trets i les etapes abans anotats, i pensem que es pot resumir bé detallant-ne l'interès i el compromís en sis tasques que en aquell moment resultaven fonamentals:

- Consideraven que es tractava, en principi, que la joventut *donés resposta* adequada a les circumstàncies insatisfactòries del seu present.
- Plantejaven la seva feina com una acció essencialment dirigida a *consolidar la causa* falangista i el nou ordre establert.
- Entenien que aquesta feina, a més, havia de ser un element que contribuís a *mantenir la unitat*.
- Expressaven també que tot allò estava encaminat en qualsevol cas a *afirmar la doctrina* i a *enfortir l'adhesió* més completa.
- Sempre, d'altra banda, desitjaven estimular la responsabilitat, la *disposició al compliment del deure* i el servei.
- Feien, així mateix, una crida permanent a la *projecció social* o al compromís patriòtic dels universitaris.

2.1. La missió de l'estudiant i els valors socials

Com es definia l'estudiant universitari associat al SEU en la immediata postguerra? Aquesta és altre cop la pregunta que ens hem fet per anar articulant el nostre treball. I considerem que, abans d'anar assenyalant respostes, un breu record pot facilitar l'observació. La Universitat de València, que havia estat focus de tanta dinàmica sociocultural i política durant els anys precedents, necessitava sense cap dubte accentuar els trets de les noves circumstàncies; i considerem que diversos elements d'un discurs inaugural, el del curs 1940-1941, són un signe exemplar respecte a això. És el catedràtic Salvador Salom qui explicita en aquesta ocasió conceptes com aquests: ha desaparegut la universitat convertida en club revolucionari, la que havia substituït la llibertat de pensament, la universitat desorientada en el compliment de la seva missió. En contraposició, la nova universitat, igual que els altres òrgans de l'Estat, serà indiscutible; aquesta universitat no ha de tolerar la difusió de teories contràries o perjudicials a la religió, a l'interès públic, a la unitat i seguretat de l'Estat...; la universitat és l'encarregada, a més, de formar l'espanyol nou, d'enrobustir el sentiment patriòtic, d'explicar les virtuts i grandeses de la nostra història, d'arrelar el sentiment de la nostra superioritat.⁶⁴

64. "Misión de la Universidad en el nuevo Estado Nacional Sindicalista", discurs d'obertura del curs acadèmic 1940-1941, dins MANCERO, María Fernanda. *La Universidad de Valencia en guerra...*, p. 238-241.

D'altra banda, cal també constatar el panorama que dibuixarà no gaire després, el 1943, el mateix preàmbul de la Llei sobre ordenació de la Universitat: la República llençà la universitat “por la pendiente del aniquilamiento y desespañolización, hasta el punto de que brotaron de su propia entraña las más monstruosas negaciones nacionales”; i tot seguit la transformació de la nova orientació universitària és presentada, en conseqüència, com un ajustament de tota l'activitat educativa a “la norma de servicio que impone la actual revolución española”; i els escolars són advertits dels seus “rígidos deberes” i se'ls enquadra “en el ejército juvenil que la Universidad representa”.

Però entrem ja en el nostre tema central, i en la recerca de respostes a la pregunta expressada al principi d'aquest apartat. Els moments actuals són problemàtics, difícils... això és el que es diu tot just acabada la contesa, i es repeteix també un cop iniciada la dècada dels cinquanta: i és fàcil de notar que en aquest tipus d'al·lusions s'adverteix que la victòria no ha cancel·lat els compromisos, ni encara ha fet reals els ideals; “las circunstancias que atraviesa nuestra Patria exigen de todos el sacrificio constante”, diu el 1940 Guzmán Zamorano; “continúad luchando con el mismo valor”, afegeix de seguida, encara que avui “vuestras armas son los libros y el campo de batalla los laboratorios”.⁶⁵ I aquí mateix afirma: “Dijimos ya en otras ocasiones que la Universidad actual no nos gustaba. Desgraciadamente para España y para nosotros, continúa sin gustarnos (...) Lo que pretendemos es unir nuestro esfuerzo en el logro de una Universidad distinta de la que actualmente padecemos”.⁶⁶ Aquest plantejament, és clar, fonamentaria el concepte que en aquest moment es donarà a la figura i al paper de l'estudiant en la nova Espanya i el seu nou ordre.

Al cap de deu anys, la perspectiva assenyalada en els textos que seguim és semblant: s'hi afirma que la situació de la nostra universitat “es ahora tan crítica como lo fuera en los tiempos fundamentales”; l'enemic és el mateix i tan virulent com llavors, assegura el 1950 el camarada Mayquez Noguera, que desitja una universitat com a muralla impracticable que sigui obstacle i contenció per als que aspiren “a trastocar el orden nacional”.⁶⁷ Hi ha, malgrat tot, una cosa significativa en aquest discurs que convé molt tenir en compte; perquè el cap del SEU valencià parla d'un estat de preocupació i d'inquietud, d'interès de la societat per la missió de la universitat, i

65. “Discurso del Camarada Guzmán Zamorano Ruiz, Jefe del Distrito Universitario del S.E.U. de Valencia, leído en la solemne apertura del curso académico 1940 a 1941”. *Anales de la Universidad de Valencia*, quadern 129, p. 14.

66. *Ibíd.*, p. 9.

67. Universidad de Valencia, *Discurso leído por el Jefe del Sindicato Español Universitario del D.U., Camarada José Luís Mayquez Noguera en la solemne apertura del curso académico 1950-1951*. Secretariado de Publicaciones. Intercambio Científico y Extensión Universitaria, p. 6.

també es refereix a l'orgull dels falangistes d'haver estat els primers de crear aquesta consciència i de no afluixar en aquest afany "aunque en tantas ocasiones hemos tenido la impresión de ser escuchados por muy pocos y entendidos por muchísimos menos".⁶⁸ Això, sens dubte, encoraja també els seus reptes i objectius.

I el 1952 el llavors dirigent del SEU valencià, Vicente López Rosat, parla de no cedir a la murmuració i la crítica i de prendre posició en l'empresa de la Falange, "que ha prestado el sacrificio de su trabajo y disciplina, recibiendo en silencio toda culpa o error ajeno, como si fuera el cómodo pararrayos de todas las responsabilidades". Dubta, a més, que el relleu futur estigui assegurat —"no es ésta todavía la juventud que se necesita"— afirmant que la vida espanyola està mancada de tensió i instant els seus companys a no perdre'n "si existimos en el tiempo y el espacio".⁶⁹ Sembla clar que comptar amb els estudiants universitaris era un repte i un propòsit en què alguns continuaven entestats encara en aquests anys.

En línia amb la pretensió o necessitat de disposar d'aquesta joventut es revela reiteradament la idea d'atreure a la doctrina, de guanyar adeptes per la causa, en definitiva de "falangitzar" la universitat. Una creença apareix amb claredat des del primer moment: per a aquests joves ha de ser evident la primacia dels sentiments patris, "tiene más importancia en la actualidad la educación política de nuestras juventudes, que la misma ciencia"; el cap del SEU a València llança aquesta terminant afirmació que comporta una elecció clara: preferim mitjanies que ho donin tot al servei d'Espanya que no pas savis que puguin posar la seva intel·ligència al servei d'idees destructores de la nació; i immediatament es veu que aquesta consideració condueix a un propòsit significatiu que també volem recollir aquí expressament: "(...) la Ciencia que en esta Universidad se enseñe habrá de estar supeditada a los intereses del Estado Nacional-Sindicalista. De lo contrario no la admitiremos, porque preferimos ser ignorantes pero "buenos", antes que "doctos", pero "malos españoles".⁷⁰

Per això el cap del SEU valencià diu en la inauguració del curs 1942-1943 que els seus camarades volen una universitat falangista i que és necessari que tots els universitaris hi ingressin; i insisteix en això durant l'acte inaugural de 1943 amb les habituals exigències:⁷¹

68. *Ibidem*, p. 8.

69. Universidad de Valencia, *Discurso leído por el Jefe del Sindicato Español Universitario del D. U., camarada Vicente López Rosat en la solemne apertura del curso académico 1952-1953*. Secretariado de Publicaciones. Intercambio Científico y Extensión Universitaria, p. 7.

70. *Discurso del camarada Guzmán Zamorano*..., p. 10-11.

71. "Discurso leído por el Jefe del Distrito Universitario del S.E.U., Camarada Rafael Cerezo Enriquez, en la solemne apertura del curso académico 1943-1944". *Anales de la Universidad de Valencia*, any XX, 1943-1944, p. 8-9.

- “inculquemos el espíritu de nuestro Movimiento en todos los universitarios”;
- “tenemos que atraerlos enseñándoles la exactitud de nuestra doctrina y la pureza de nuestro Movimiento”;
- “convenzan primero y arrastren después a los remisos hacia la tarea que nos hemos impuesto y que por desgracia muchos universitarios siguen ignorando”.

Precisament en relació a això últim convé recordar que en aquell moment la Llei d'ordenació de la Universitat acabava de disposar en l'article 34 que el Sindicato Español Universitario de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. tenia entre les seves competències les d'*agrupar a todos los estudiantes universitarios*, així com infondre'ls *el espíritu de la Falange*. D'aquesta manera entenem que ja poden situar-se exactament —o almenys amb més precisió— les rotundes expressions del camarada Cerezo, quan assenyala:

“Los que nos reconozcan buena fe y vengan a nosotros confiados y con alegría nos encontrarán con los brazos abiertos de camaradas; pero aquellos que sistemáticamente muestren su oposición a nuestra manera de ser y pensar, encontrarán en nosotros la más enérgica defensa de las atribuciones que la ley nos otorga.”⁷²

I és que el dirigent estudiantil pensa i manifesta en aquesta mateixa ocasió que “es intolerable consentir que uno sólo de ellos vegete al margen de nuestras ideas”. Dins d'aquesta concepció de les coses el món estudiantil havia de representar una forta i vigorosa unitat.

Integració forçosa de tots, doncs, i, en conseqüència, unitat; aquest és un imperatiu primordial perquè, com recorda el mateix Cerezo —ara durant la intervenció en l'obertura del curs 1944-1945—, la política de l'Estat nacionalsindicalista és fonamentalment una política d'unitat, “unidad espiritual de España” i unitat de la joventut entorn “de los valores hispánicos eternos e inmutables”.⁷³ Joves que

72. *Ibidem*, p. 8. Cerezo continua així: “Ahora, pues, habrá llegado el momento de exigir también con voz clara y enérgica que nuestros catedráticos, que tienen por misión la sublime de enseñar, enseñen a nuestros jóvenes camaradas a ser españoles, a querer y amar a España. Porque de nada servirían nuestros esfuerzos por inculcar en cada uno de nuestros compañeros el espíritu de la Falange si luego un gesto burlón, un ademán despectivo o una explicación capciosa, reforzadas por el prestigio de la cátedra derribaran en un momento lo construido por nosotros durante mucho tiempo.” (*Ibidem*, p. 10).

73. “Discurso leído por el Jefe del Frente de Juventudes del Distrito Universitario, Camarada Rafael Cerezo Enríquez, en la solemne apertura del curso académico 1944-1945”. *Anales de la Universidad de Valencia*, any XXI, 1944-1945, p. 9-10.

han d'estar units, sense fissures, en raó d'aquella doctrina que per a ells és —senzillament— la veritat; en les paraules de Cerezo podem continuar trobant raons d'una idea i un estil particular; hem de ser intransigents —diu— ja que estem convençuts de la veritat del que defensem, i qui té “la absoluta certeza de no errar, no puede transigir”.⁷⁴ I també en paraules seves, al cap d'un any, tornem a trobar la rotunda afirmació del seu credo i el seu peculiar dibuix o perspectiva de la realitat; el dirigent juvenil valencià presenta llavors al SEU com un col·lectiu obstinat en la defensa de la “Verdad”, allistat al servei d'aquesta “Verdad absoluta”: a l'altre costat, és clar, hi havia per a ells un món estremit sota la passió desenfrenada, la concupiscència desbordant, la cobdícia, el desconcert, l'egoisme...⁷⁵

Aquest concepte del paper de l'estudiant i de la realitat social en la qual s'inscriu generen, sens dubte, una particular i controvertida situació. Si de cas recordem, per finalitzar aquest apartat i situar una mica més els trets que hi hem anat identificant, algunes anotacions que Ruíz Carnicer ha mostrat en el seu dens estudi sobre els fets i el sentit de la socialització política que el SEU realitza o pretén; és important no oblidar, seguint les seves conclusions, que el SEU fou, en gran part, una espècie de reducte o refugi dels elements més fermes i purs del falangisme, una certa forma de practicar l'existència d'una consciència de grup o una resistència o vigilància davant dels sectors més conservadors o acomodaticis als nous camins del règim.⁷⁶ És evident, en tot cas, que els seus valors i objectius recullen i reflecteixen la tensió constant que es produeix entre les inquietuds juvenils i les frustracions ideològiques; la falta de correspondència entre la reivindicació i l'empenta revolucionària que mantenen i, d'altra banda, l'acceptació, la defensa, l'acostament o la dependència del poder en què viuen.

2.2. *La projecció social dels joves patriotes universitaris*

Quan Franco inaugura en 1943 el curs universitari, assenyala l'obligació que la institució ha d'assumir una idea clara del seu deure i un desig fervorós de complir-lo; la universitat, “alma mater”, és la que ha de crear fills per a la pàtria amb un concepte suprem de servei als destins de la nostra història. Per això demana entusiasme, sacrifici i consagració a la tasca de formar-se per servir la pàtria, amb

74. “Discurso leído... en la solemne apertura del curso académico 1943-1944...”, p. 12.

75. “Discurso leído por el Jefe del Frente de Juventudes del Distrito Universitario, Camarada Rafael Cerezo Enríquez, en la solemne apertura del curso académico 1946-1947”. *Anales de la Universidad de Valencia*. any XXIII, 1946-1947, p. 11.

76. RUIZ CARNICER, Miguel Ángel (1996). *El Sindicato Español Universitario...*, p. 499-507.

la vida, de la mateixa manera que d'altres la saberen fecundar amb la seva sang.⁷⁷

Aquest mandat és recollit pels joves universitaris del SEU. Amb el contingut d'aquesta "verdad", a la qual abans ens hem referit, i amb la força que entenen que els proporcionarà aquella unió, aquests joves impulsen la seva consciència de servei, de deure, i proclamen la seva pròpia forma de voler o creure ser "revolucionaris". Són els aspectes en què ens fixarem ara. En primer lloc s'ha d'indicar, en aquest sentit, que en la lectura que fem s'aprecia una afirmació rellevant del protagonisme que en la societat espanyola han d'adquirir aquests joves preparats en la universitat, i que es repeteix una crida a ser actors i constructors dels nous "destinos", cosa que és alhora un dret i un deure; hem pogut constatar un missatge continu que vol comprometre l'universitari del SEU en una obligada presència o compromís social i que, per tant, desterra de la universitat —es diu— l'alegre inconsciència dels temps liberals.⁷⁸ I en aquest dret i deure, sacrifici i honor es combinen, per exemple, en els discursos de Cerezo, el qual recorda en tot cas la promptitud, l'ímpetu i la generositat amb què els primers militants del grup van respondre feia uns anys al requeriment de la pàtria:

"Este es el propósito resuelto del Sindicato Español Universitario: mantener la calidad espiritual del estudiante, fortalecer su armadura moral. El camarada del S.E.U. atento a sus obligaciones, ha de seguir la trayectoria marcada por el imperativo de los textos fundamentales y la conducta de los que en obediencia a ellos lucharon y cayeron.

Hemos de superar completamente el tópico de la decrepita estudiantina, ya que lo efímero e intrascendente (...) no puede ser norma de conducta de un escolar, ni lo disipado y frívolo puede caracterizar a un estudiante español. Es decir, lo mismo que reaccionamos contra la España de pandereta, hemos de desechar la imagen del estudiante zarzuelero que si alegró muchas amables veladas de la burguesía, puso una nota de tristeza en el panorama juvenil español."⁷⁹

Entrega, entusiasme, mobilització, lluita... són clarament els conceptes clau en aquesta proposta; enfront de l'apatia —denunciada en diverses ocasions en els discursos que llegim— López Rosat exhorta, ja en els anys cinquanta, a "redimir" el sen-

77. "Discurso pronunciado por S. E. el Generalísimo Franco, Jefe del Estado español, con motivo de la inauguración del curso escolar y de la Ciudad Universitaria de Madrid". *Revista Española de Pedagogía*, 3-4 (1943), p. 357-372.

78. "Discurso leído... en la solemne apertura del curso académico 1943-1944...", p. 13.

79. "Discurso leído por el Jefe del Frente de Juventudes... en la solemne apertura del curso académico 1946-1947...", p. 9-10.

tit autèntic de l'universitari en oposició a la gent amorfa, a l'home mediocre; i crida a una vida “fuerte y complicada”. És interessant aturar-se una mica en les seves consideracions, fetes en un moment de revitalització falangista i del SEU, i que transmeten, sens dubte, una espècie d'impuls psicològic bàsic; el missatge torna a contenir una crida il·lusionada a l'aventura i a la lluita... i expressa igualment un refús apassionat als qui esquiven la dificultat i la grandesa, als qui tenen un diccionari —diu— “lleno de imposibles y desalientos, donde se llama tontería a la locura, inconsciencia al heroísmo y estupidez al sacrificio”;⁸⁰ López Rosat apel·la a actituds vitals, i incita a un estil de vida exigent en el qual no caben el descoratjament ni la desgana: “para nosotros el entender la vida como servicio, puede ser fuente de esa felicidad tan buscada y perdida por aquellos que parten de una postura negativa para alcanzarla.” I en aquest aspecte l'ideal i la proposta apareixen de forma molt clara; ens hem de trobar a nosaltres mateixos, necessitem una autenticitat de vida “porque tenemos que ser, ahora como antes, los eternos descontentos y aguafiestas de siempre; los que nos encontramos todavía incómodos en España (...)”.⁸¹ Insatisfacció que es basa —afegeix— en el fet de ser conscients del “glorioso destino” que ens exigeix viure aquest moment.

Inquiets, descontents, disconformes, tampoc aquesta última paraula no falta en el particular lèxic polític del grup i de l'època; tot això exigeix molt, afirma llavors López Rosat —que tornarem a citar més tard— reprement un impuls assenyalat ja en els primers anys del règim, un alè que recorre insistentment el discurs juvenil que analitzem.

Efectivament, tornem per un moment als anys inicials del període. En 1940 el camarada Zamorano obre el seu discurs amb una declaració que presenta els estudiants del SEU amb una inquietud política, són una “organización revolucionaria”, i parla de l'objectiu d’“una revolucionaria subversión de valores”;⁸² i el 1944 Cerezo recorda el pensament revolucionari de Falange... i adverteix alhora que encoratja els estudiants: “nadie se llame a engaño, proclamaos siempre revolucionarios, y si alguien se escandaliza, pensad que allí hay algún enemigo encubierto (...)”.⁸³ Potser aquestes consideracions poden ser interpretades com una altra ve-

80. Universidad de Valencia, *Discurso... en la solemne apertura del curso académico 1952-1953...*, p. 8-9.

81. Universidad de Valencia, *Discurso pronunciado por el Jefe del Sindicato Español Universitario del D.U., Camarada Vicente López Rosat, en la solemne apertura del curso académico 1953-1954*. Secretariado de Publicaciones. Intercambio Científico y Extensión Universitaria, p. 8.

82. “Discurso del camarada Guzmán Zamorano Ruiz... en la solemne apertura del curso académico 1940 a 1941”..., p. 7.

83. “Discurso leído por el Jefe del Frente de Juventudes... en la solemne apertura del curso académico 1944-1945...” , p. 9.

lada referència d'aquells que se senten considerats fins i tot perillosos per alguns sectors del règim. I és que —com anem comprovant— som davant d'una referència bastant repetida; ni tan sols deixa de ser present en el discurs de 1940, on es diu que no els preocupa que augmenti el nombre de detractors, que “la acera de enfrente se pueble de descontentos con nuestra verdad o de traidores a nuestra causa”.⁸⁴

Doncs bé, com anunciàvem més amunt, en els anys cinquanta López Rosat insisteix de nou en el tema revolucionari i en la pràctica política que el SEU valencià ha d'assumir; ho fa convocant els seus companys a la feina de recordar a tots que la bandera de José Antonio continua alçada i que “después de la victoria no viene la paz, sino la revolución”; no tinguem por —els diu— d'anar pels camins de la política.⁸⁵ Però és més, López Rosat confia en la rebel·lia juvenil, entén que en política s'ha d'avançar constantment... i desitja aconseguir “una justicia social y una dignidad para todos los españoles”, ser ells mateixos prova i experiment “de una participación cada vez más amplia y completa de todo español que no haya llegado a nosotros hasta ahora”; cal “verterse con todas sus consecuencias” en les significacions i desitjos del Movimiento, a pesar —reconeix clarament— dels qui s'apartaren d'aquest camí “cuando creyeron cumplido el medro o en litigio nuestra vigencia”. I de nou descobrim un altre lament en la línia dels remarcats anteriorment; són unes paraules que podrien al·ludir altre cop a renúncies, desplaçaments i tasques pendents; amb tota seguretat convé reparar bé, com a exemple, en el text següent:

“Y es nuestra primera disconformidad el que sea esa Falange el cómodo pararrayos de todo lo malo, negándole la justicia de reconocer que ha ofrecido al Estado y a los que lo formaban un ideario político limpio e intacto, total y generoso, que justificase su existencia (...) En fin, queremos negar, con actos y no con palabras, que la razón que justificó y exigió el nacimiento de la Falange ha pasado, y su posibilidad, única entre las españolas de llamar a todos a la empresa y a la hermandad, ya no es vigente”.⁸⁶

Els joves seuistes entenen, doncs, que era necessari que la universitat valenciana s'aboqués en tots els ordres de la vida nacional; no és suficient —afirma Cerezo el 1944— que surtin de les aules “excelentes profesionales, perfectos política y moralmente”; encoratjaven sempre la projecció social de la universitat i

84. “Discurso del camarada Guzmán Zamorano Ruiz... en la solemne apertura del curso académico 1940 a 1941...”, p. 7.

85. *Discurso... en la solemne apertura del curso académico 1952-1953...*, p. 10-11.

86. *Discurso pronunciado ... en la solemne apertura del curso académico 1953-1954...*, p. 12-13.

dels universitaris, pensaven en una tasca o labor elitista i missional en correspondència amb la concepció vigent d'una autoritat i Estat missional que conduïa el país cap als destins nacionals en la història; una empresa —com ells l'anomenen moltes vegades— que intentava evitar que en aquest món i ordre nou es complís aquella consideració de la doctrina joseantoniana sobre la decadència de la pàtria a causa de la renúncia de minories intel·lectuals. Per això Mayquez Noguera recorda que a la universitat no se li demanen solament especialistes, ja que “los hombres con formación total, los rectores de la sociedad, salen y han de salir de estas aulas”, i per tant els estudiants hauran de portar amb ells “una consciente profundidad humana, un intenso cultivo de la responsabilidad, un sentirse engarzados en una auténtica labor espiritual de alcance nacional”.⁸⁷

I en relació a aquesta assenyalada connexió amb la realitat social i al projecte polític, els discursos que analitzem deixen veure una triple al·lusió al tema de la vinculació d'aquells universitaris amb el món obrer, cosa que els servia per incidir en el seu rebuig radical de la lluita de classes: podríem dir que manifesten el rebuig d'una concepció, un desig d'acostament i coneixement d'aquesta realitat, i també expressen l'objectiu de col·laboració o ajuda mútua entre estudiants i obrers. D'una banda, doncs, apareix la negació del concepte marxista del proletariat, perquè la condició de proletari —afirma Cerezo Enríquez el 1944— “es un mero accidente en la vida del hombre, una mera circunstancia” que es pot superar amb la “inteligencia y el “trabajo””.⁸⁸ I darrere d'això, d'altra banda, una convocatòria —de vegades purament retòrica— a altres tasques.

Així, tot just acabada la guerra i en el context dels entusiasmes inicials, els joves del SEU valencià escolten en el paranimf de la seu universitària del carrer de la Nau una fervent exhortació al contacte i a estrènyer relacions, a l'agermanament i comprensió; una intervenció, la d'Escrivá Soriano, que recorda el pensament de José Antonio per menysprear la figura i les obres dels clàssics “señoritos” entre productors i estudiants. La veritat que cal divulgar i l'acció a desenvolupar queden indicades allí mateix: la primera necessitat és fer veure les nefastes conseqüències i mentides del liberalisme polític i econòmic i del marxisme, convèncer els treballadors, “vilmente engañados por los dirigentes del Marxismo”, que serà el nacionalsindicalisme el que resoldrà el problema del pa i de la justícia; a més, cal acostar-se als obrers per inculcar-los la fe revolucionària del nou Estat, anomenat sempre Nacional Sindicalista. El mandat i l'objectiu estan expressats de forma molt

87. *Discurso leído... en la solemne apertura del curso académico 1950-1951...*, p. 12.

88. “Discurso leído por el Jefe del Frente de Juventudes... en a solemne apertura del curso académico...”, p. 9-10.

clara: consisteix que els joves del SEU siguin “los mejores misioneros de la nueva doctrina redentora”.⁸⁹

No és sobrer mencionar aquí que el SEU havia manifestat des dels primers moments la idea de la Universitat Nacional Obrera com a exponent del seu desig d'arribar a la massa obrera i realitzar el que s'entén com una obra de justícia, ensenyar el qui no sap; un projecte que essencialment anava dirigit a aconseguir la compenetració i camaraderia entre obrers i estudiants, lluitar contra l'analfabetisme, fer adquirir als obrers “un exacto sentido de colectividad”, convertir-se en escola d'orientació professional... “haremos Patria y conseguiremos que la unidad que tanto hemos predicado entre las clases de España, entre el hombre y entre los hombres de España, se haga carne desapareciendo el odio y substituyéndolo por la Hermandad del Nacionalindicalismo”.⁹⁰ I quan en l'article 34 la Llei sobre ordenació de la Universitat espanyola de 1943 enumera les competències del SEU, no deixa d'esmentar que li correspon l'organització del Servicio Obligatorio del Trabajo; el Servicio Nacional de Trabajo Universitario es crea finalment pel març de l'any 1952.

En aquesta mateixa perspectiva, doncs, podem llegir López Rosat, que presenta el Servicio Universitario del Trabajo —al qual han assistit tres-cents estudiants de la universitat valenciana— com un recurs per fonamentar “una mayor comprensión entre las capas sociales de nuestra nación”;⁹¹ i confia també en la projecció que tindran les activitats del Servicio de Extensión Cultural sobre zones agrícoles endarrerides, en les quals —a manera de càtedres ambulants— es disposen a treballar equips de joves especialitzats en legislació laboral, higiene, mètodes moderns de cultiu, etc.

Pensem que és interessant recollir, finalment, el retrat que de la tasca del Servicio Universitario del Trabajo fa el mateix López Rosat, en els discursos del qual s'aprecia generalment una gran vivesa:

“(...) se han aprestado a ocupar el puesto más humilde y más duro entre los obreros de tarea más pesada. Han ido a minas, a repoblación, pesquería de alta mar, y no han ido a enseñarles nada (...) sino a aprender de ellos la gran lección de su incultura, de su ausencia ante muchas cosas de la vida y de su trabajo duro (...) Decía que no iban a enseñarles nada y, en verdad, no es del todo cierto, porque sin palabras, pero con su presencia, les llevaban la buena nueva

89. ESCRIVÁ SORIANO, V. (1939). *Tres Conferencias Nacional-Sindicalistas*. València: Vulgarización Doctrinal Nacional-Sindicalista, p. 31-42.

90. *El S.E.U. Sentido de las Falanges universitarias...*, p. 31-32.

91. *Discurso... en la solemne apertura del curso académico 1952-1953...*, p. 11.

de que un sector de españoles no se olvida y acomoda sin ellos, que la justicia social no es un mito y que hay un Dios para todos por igual.”⁹²

Aquesta posició de crida a la il·lusió juvenil, a la inquietud política i a un clar protagonisme i compromís personal caracteritza en essència, abans i ara, aquesta nova croada que els joves seuistes valencians proclamen com a ideari i propòsit, i que reflecteixen també, naturalment, les complexes influències i vicissituds d'aquells anys; és una cosa que convé subratllar perquè així apareix profusament en el discurs dels seus dirigents, un discurs que —també cal anotar-ho— no fa sinó complir funcions emotives, apel·latives o persuasives, sense entrar en referències a idees o conceptes. Són uns textos significatius en què, d'altra banda, més enllà de les rituals referències i visques a Franco, crida l'atenció la poquíssima menció que es fa del Caudillo enfront de la reiterada invocació al Fundador; només en l'obertura del curs 1944-1945 el Jefe del Distrito al·ludeix al Caudillo de forma més substantiva, utilitzant la fórmula “al que seguimos ciegamente”. De la mateixa manera, s'ha de reconèixer, per acabar, que en els discursos analitzats és també escassa la consideració d'elements religiosos com a motor i meta fonamental, cosa que contrasta amb altres discursos de l'època; pràcticament només apareix amb López Rosat, que ja parla de “vitalizar y robustecer nuestra fe” o de la necessària recerca de “una reconquista pacífica y tranquila, pero ardorosa y seria, del modo de ser católico en España”.⁹³ Era el signe de la influència de la religió en l'orientació política de l'Estat, l'hora de noves generacions i també de nous temps i corrents que concediren a aquest àmbit un valor integrador molt alt.

Semblantment al comentari que fèiem en finalitzar els punts dedicats a la FUE, també aquí s'ha de considerar que tampoc postular i defensar la idea i la proposta del SEU va ser suficient per fer-la realitat o assolir-la.

Aquest ampli conjunt de concepcions i propostes que hem pogut veure en els dos moviments i èpoques analitzats, ens sembla que no solament descriu les referències bàsiques de la intensa i difícil actuació d'una joventut organitzada amb fins socioculturals i polítics, sinó que reflecteix la presència constant del problema, el protagonisme i fins i tot el mite de la joventut, o la dinamització o intrumentalització política que se'n fa des de coordenades polítiques. Són riques i complexes les seves posicions com a col·lectius associatius i per això, a més, es fa necessària aprofundir-hi.

Així ho evidencia, per exemple, el fet que en tots dos sectors i temps apareguin centralment, entre altres, qüestions com aquestes que esmentem com a síntesi: la

92. *Discurso en la solemne apertura del curso 1953-1954...*, p. 17.

93. *Ibidem*, p. 10.

crida que el jove sigui conscient del seu paper, o que no es distanciï dels problemes socials i adquireixi una militància compromesa; el reconeixement de la necessitat d'una nova organització social, una postura que va igualment associada a la crítica o al rebuig de l'estructura vigent en el període anterior; l'afirmació de la col·laboració universitària en la resolució dels problemes de la democratització i socialització de l'educació i la cultura; l'asseveració constant i ferma sobre el que és ideològicament correcte o erroni. Sempre es parla en nom de la revolució, de la justícia, de la pàtria, del poble..., sovint s'al·ludeix a similars valors bàsics, i *las más de las veces*, en canvi, significats i significants es contraposen o contradueixen en aquest discurs dinamitzador o mobilitzador que volia sostenir el moviment juvenil. Sempre s'obliden o es debiliten les perspectives sobre temes acadèmics o pedagògics, per molt que teòricament se subratlli teòricament el caràcter o la finalitat professional dels discursos; i tot i així tots dos grups, atrapats potser en la seva circumstància, recorren camins diferents en algun punt: com hem pogut observar, les intencions o els propòsits reformistes o revolucionaris dels uns i dels altres van sorgint de forma alterna, tot i que en direccions oposades segons que es va desenvolupant la seva trajectòria, de la reforma a la radicalitat en els uns, de la radicalitat a l'adaptació en els altres. Així, la modernització, la revolució, la rectificació, en seran successivament els objectius. Díficil combinat d'il·lusió, expectativa, mistificació, desencant, que potser no fa sinó connectar la nostra lectura amb el tema bàsic de la cultura cívica i l'educació, l'alliberament, la dominació.